

Informatīvais ziņojums

Par minimālās mēneša darba algas paaugstināšanu 2008.gadā

I. Minimālās mēneša darba algas paaugstināšanas pamats

2003.gada 27.maijā Ministru kabinetā tika akceptēta koncepcija „Par minimālo darba algu” (turpmāk – koncepcija), kas paredz septiņu gadu pārejas periodā minimālās mēneša darba algas paaugstināšanu līdz 50% no strādājošo mēneša vidējās bruto darba samaksas par iepriekšējo gadu. Koncepcijā noteiktie minimālās mēneša darba algas noteikšanas un pārskatīšanas pamatprincipi ir iestrādāti normatīvajā aktā – Ministru kabineta 2003.gada 22.jūlija noteikumos Nr.413 „Kārtība, kādā nosakāma un pārskatāma minimālā mēneša darba alga” (turpmāk – noteikumi).

Saskaņā ar noteikumiem minimālā mēneša darba alga 2008.gadā ir jānosaka **48%** no Finanšu ministrijas prognozētās strādājošo mēneša vidējās bruto darba samaksas par iepriekšējo gadu. Noteikumi paredz izvērtēt ekonomisko situāciju valstī un saskaņot minimālās mēneša darba algas apmēru un ieviešanas datumu.

Finanšu ministrijas izstrādātajā dokumentā „Makroekonomiskās attīstības un fiskālās politikas pamatnostādnes 2007. – 2011.gadam” noteikts, ka vidējā bruto darba alga tautsaimniecībā 2006.gadā varētu pieaugt par 21,1% un 2007.gadā – par 17,1%, tātad aprēķinātā minimālā mēneša darba alga 2008.gadā ir **Ls 167,28** (esošā minimālā mēneša darba alga Ls 120). Lai tuvinātos iepriekšminētos noteikumos paredzētajam minimālās mēneša darba algas apmēram un izpildītu noteikumus, **Labklājības ministrija piedāvā saskaņošanai šādu minimālās mēneša darba algas apmēru un ieviešanas datumu:**

paaugstināt minimālo mēneša darba algu no Ls 120 uz Ls 160 sākot ar 2008.gada 1.janvāri.

Turpmāk ziņojuma sadaļās tiks analizēta ekonomiskā situācija valstī (iekļauts Ekonomikas ministrijas, Labklājības ministrijas un Finanšu ministrijas viedoklis), sniegti Eiropas Sociālā fonda Nacionālās programmas „Darba tirgus pētījumi” 2006.gada pētījumu rezultāti un informācija par aptuveni nepieciešamiem finanšu līdzekļiem.

II. Ekonomiskās situācijas valstī izvērtējums

Izvērtējot ekonomisko situāciju valstī, **Ekonomikas ministrija atbalsta** paaugstināt minimālo mēneša darba algu no Ls 120 uz Ls 140 sākot ar 2008.gada 1.janvāri, **bet Finanšu ministrija neatbalsta** minimālās mēneša darba algas paaugstināšanu 2008.gadā.

Ekonomikas ministrijas viedoklis	Finanšu ministrijas viedoklis
Ekonomikas ministrija uzskata, ka nepieciešamība palielināt minimālo darba algu jau ir izdiskutēta un akceptēta, pieņemot koncepciju par minimālo darba algu (pieņemta MK 27.05.2003). Koncepcija paredzēja pakāpenisku minimālās mēneša darba algas palielināšanu, lai tā 2010.gadā sasniegtu 50% no strādājošo mēneša vidējās bruto darba samaksas par iepriekšējo gadu. Pēdējo gadu straujais vidējās algas palielinājums ir radījis situāciju, ka minimālās mēneša darba algas līmenis salīdzinājumā ar vidējo algu nevis palielinās, bet samazinās. 2006.gadā minimālā mēneša darba alga veido tikai 36,6% (pēc provizoriskiem datiem) no iepriekšējā gada vidējās algas (2005.gadā- 37,9%). Tas pastiprina sociālo noslāņošanos Latvijas sabiedrībā. Ekonomikas ministrijas novērtējums vidējai darba algai 2006.gadam un prognozes 2007.gadam praktiski sakrīt ar Finanšu ministrijas novērtējumu un prognozēm, tāpēc minimālai mēneša darba algai 2008.gadā atbilstoši 2003.gada 22.jūlija Ministru kabineta noteikumiem Nr.413 “Kārtība, kādā nosakāma un pārskatāma minimālā mēneša darba alga” jābūt vismaz 160 latu līmenī. <u>Makroekonomiskā situācija pieļauj minimālās mēneša darba algas palielinājumu līdz 160 latiem no 2008.gada 1.janvāra, jo:</u> 1) šāds minimālās mēneša darba algas pieaugums radīs nenozīmīgu spiedienu uz vidējās algas pieaugumu, jo pašreizējos apstākļos, kad ir ievērojami pieaugusi konkurence darba tirgū, vidējās darba algas pieauguma dinamiku arvien mazāk nosaka minimālās mēneša darba algas apjoms, bet noteicošie ir citi faktori. Pašreizējos apstākļos jūtamu ietekmi uz vidējās darba algas pieaugumu var veidot minimālās mēneša darba algas apjoms, kas pārsniedz 200 latus; 2) atbilstoši Finanšu ministrijas, kā arī Ekonomikas ministrijas darba samaksas pieauguma prognozēm 2008.gadam	Darba samaksas un darba ražīguma pieauguma samērošana ir atzīta par būtisku Latvijas tautsaimniecības problēmu gan no Eiropas Komisijas, gan no Starptautiskā Valūtas fonda puses. Šāda ilgstoša starptautiska kritika, ja tai nepievērš uzmanību, var negatīvi ietekmēt arī Latvijas vidēja termiņa attīstības iespējas, samazinot investoru uzticību un veikto investīciju apjomu. Stratēģiskos dokumentos – Nacionālajā Lisabonas programmā u.c. Latvija jau ir akcentējusi, ka īsteno atbildīgu un sabalansētu ekonomisku politiku, nodrošinot makroekonomisko stabilitāti. Prognozējams, ka nākamajos gados ir sagaidāma pakāpeniska darba samaksas pieauguma tempu samazināšanās līdz produktivitātes pieauguma līmenim. 2008.gadā sagaidāms, ka darba ražīguma pieaugums būs 11,5%, līdz ar to varētu prognozēt arī līdzīgu darba samaksas pieaugumu. Gadījumā, ja arī 2008.gadā darba samaksas kāpums joprojām būtiski pārsniegs darba ražīguma kāpumu, var sagaidīt negatīvas sekas tautsaimniecības attīstībai, jo Latvijas konkurences pozīcija Eiropas Savienībā turpināsies pasliktināties, negatīvi ietekmējot Latvijas ražojošo sektoru un tirdzniecības bilanci. Tādejādi, paplašinātos makroekonomiskā līdzsvara problēmas, palielinot iespējamās attīstības korekcijas risku, kas dotajā gadījumā nozīmētu strauju izaugsmes tempu samazināšanos un stagnāciju vidējā termiņā, kamēr atjaunosies sakarība starp darba samaksas un darba ražīguma līmeņiem. Šobrīd darba samaksas pieaugums pārsniedz darba ražīguma kāpumu, kas īpaši izpaudās 2006.gadā, kad atbilstoši novērtējumam vidējā bruto mēneša darba alga pieauga par 21%. Arī 2007.gadā sagaidāms straujš darba samaksas kāpums (par 17%), kas būs augstāks par darba ražīguma kāpumu. Šādu situāciju nosaka virkne faktoru, no kuriem būtiskākie ir iepriekšējo periodu inflācija un ar to saistītās paaugstinātās inflācijas gaidas, būtisks darbaspēka pieprasījuma pieaugums atsevišķās tautsaimniecības nozarēs, kā arī darbaspēka migrācija uz valstīm ar augstāku atalgojuma līmeni. Tā kā minimālā mēneša darba alga var kalpot kā katalizators straujākam kopējam vidējās

darbaspēka izmaksu pieaugums atbilst prognozētam IKP produktivitātes pieaugumam un tāpēc vienas produkcijas vienības reālās darbaspēka izmaksas praktiski nepalielināsies, kas ļaus saglabāt uzņēmēju konkurētspēju. Neraugoties uz to, ka savā atbildes vēstulē Labklājības ministrijai „Par nepieciešamās informācijas sniegšanu informatīvā ziņojuma „Par minimālās mēneša darba algas paaugstināšanu 2008.gadā” izstrādāšanai” (31.01.2007. Nr.3120-01-1464) Ekonomikas ministrija atbalstīja priekšlikumu no 2008.gada 1.janvāra noteikt minimālo mēnešalgu valstī 160 latus, <u>pašreizējā situācijā Ekonomikas ministrija atbalsta minimālās algas palielināšanu tikai līdz 140 latiem.</u> Ekonomikas ministrija savu viedokli pamato ar šādiem apstākļiem: to nosaka kredītreitingu aģentūras un ekspertu izteiktie vērtējumi par iespējamo ekonomikas pārkaršanu, 2007.gada janvārī reģistrētais augstais patēriņa cenu pieaugums un minimālās algas palielināšana līdz 160 latiem (par 33%) ir pretrunā ar izstrādātā inflācijas apkarošanas rīcības plāna pasākumiem.	darba samaksas kāpumam, tad noteikti nebūtu atbalstāms ļoti augsts tās pieaugums par 33% (kā to paredz Labklājības ministrijas piedāvājums Ls 160). Jāatzīmē, ka jautājums par darba ražīguma pieauguma un darba samaksas pieauguma samērojamību tiek diskutēts arī pie Ekonomikas ministrijas izveidotajā Tautsaimniecības padomē, kā arī ar Ministru prezidenta rīkojumu izveidotajā darba grupā ziņojuma izstrādei inflācijas samazināšanai. Tā kā minimālās mēneša darba algas paaugstināšana atstāj ietekmi uz valsts kopbudžeta bilanci, tad tiek aprēķināts gan papildu nepieciešamais finansējums minimālās mēneša darba algas paaugstināšanai, gan nodokļu ieņēmumu pieaugums. Līdz ar to viens no būtiskiem faktoriem ir nelegālās nodarbinātības apzināšana un tās samazināšana, kas veicinātu nodokļu ieņēmumu palielināšanos valsts budžetā. Atzīmējam, ka 2007.gadā valsts budžetā ir piešķirts ievērojams finansējums valsts sektorā nodarbināto darba samaksas paaugstināšanai, t.sk. ārstniecības personām, pedagogiem, policistiem, kultūras darbiniekiem. Bez tam ir apstiprināti atbilstoši darba samaksas paaugstināšanas grafiki (piemēram, ārstniecības personām, pedagogiem) turpmākajam laika periodam līdz 2010.gadam.
---	--

Ekonomikas ministrija veica makroekonomisko prognozi tabulas veidā (skat. 1.tabulu).

1.tabula

Ekonomikas ministrijas makroekonomiskās prognozes

	2006	2007	2008
IKP (faktiskās cenās ,milj. latu)	10980	12800	14390
IKP pieaugums (salīdzināmās cenās, %)	12,0	9,0	8,0
IKP pieaugums (faktiskās cenās, %)	22,9	16,6	12,4
Nodarbināto iedzīvotāju vidējais skaits (tūkst.)*	1090	1100	1115
Produktivitātes pieaugums, nominālais (%)	16,8	15,2	11,3
Vidējā bruto alga (mēnesī, latos)	298	349	387
Vidējās bruto algas pieaugums (%)	21,1	17,0	11,0
Patēriņa cenu indekss (%)	6,5	6,5	5,5

* iedzīvotājiem vecumā 15-74 gadi

Saskaņā ar Centrālās statistikas pārvaldes datiem vidējā bruto darba samaksa 2006.gadā bija 302,38 Ls un attiecībā pret 2005.gadu vidējās bruto

darba samaksas pieaugums bija 23%, bet arī patēriņa cenu indekss 2004., 2005. un 2006.gadā pret 2000.gadu (2000 = 100) strauji palielinās (skat. 2.tabulu).

2.tabula

Patēriņa cenu indekss, (2000 = 100)

	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
2004.gads												
Visas preces un pakalpojumi	110,2	111,0	112,1	112,8	114,2	114,9	115,1	115,0	115,5	116,0	116,6	116,9
- Visas preces	111,0	111,8	113,2	114,0	115,4	116,2	116,4	116,1	116,2	116,9	117,5	118,0
- Nepārtikas preces	108,5	108,6	11,0	110,7	112,7	112,8	112,0	112,0	113,7	115,0	115,3	115,0
- Pakalpojumi	108,0	108,7	109,0	109,3	110,9	111,1	111,4	112,0	113,3	113,5	113,7	113,7
2005.gads												
Visas preces un pakalpojumi	117,6	118,7	119,4	120,6	121,5	122,2	122,1	122,0	123,8	124,9	125,2	125,1
- Visas preces	118,3	119,8	120,7	121,8	122,8	123,8	123,4	123,0	124,7	126,0	126,6	126,3
- Nepārtikas preces	114,4	114,9	116,0	117,4	117,2	117,6	117,6	118,0	121,0	122,7	122,3	121,5
- Pakalpojumi	115,2	115,3	115,4	117,1	117,6	117,6	118,6	119,1	121,3	121,5	121,3	121,5
2006.gads												
Visas preces un pakalpojumi	126,4	126,9	127,2	127,9	129,5	129,0	130,6	130,3	131,2	131,9	133,2	133,6
- Visas preces	127,6	128,1	128,5	129,5	131,4	131,4	132,1	131,4	131,9	132,6	134,1	134,4
- Nepārtikas preces	121,8	121,4	122,6	123,9	125,4	125,0	123,9	124,2	125,4	125,7	126,5	126,4
- Pakalpojumi	122,9	123,2	123,3	123,4	124,2	125,5	126,4	127,0	129,1	129,6	130,3	131,1

Datu avots: Centrālā statistikas pārvalde

Tādējādi, turpinoties inflācijas kāpumam, Labklājības ministrija uzskata, ka nepieciešama straujāka minimālās mēneša darba algas paaugstināšana. Aprēķinātā minimālā mēneša neto darba alga sniegta tabulā:

	Spēkā esošais	Projekts
Minimālā bruto mēneša darba alga, Ls	120,00	160,00
<i>Pieaugums, %</i>	33,3	33,3
Minimālā neto mēneša darba alga, Ls:		
- strādājošiem bez apgādībā esošām personām (ja neapliekamais minimums mēnesī ir Ls 50)	94,40	121,70
- strādājošiem ar 1 apgādībā esošu personu (ja nodokļa atvieglojums mēnesī par apgādībā esošu personu ir Ls 35)	103,15	130,45
- strādājošiem ar 2 apgādībā esošu personu (ja nodokļa atvieglojums mēnesī par apgādībā esošu personu ir Ls 35)	109,20	139,20
Iztikas minimuma patēriņa groza vērtība vidēji gadā, Ls	124,33*/126,00**	124,33*/133,00***
<i>Minimālā neto mēneša darba alga strādājošiem bez apgādībā esošām personām pret iztikas minimuma patēriņa groza vērtību, %</i>	76/75	98/92
<i>Minimālā neto mēneša darba alga strādājošiem ar 1 apgādībā esošu personu pret iztikas minimuma patēriņa groza vērtību, %</i>	83/82	105/98
<i>Minimālā neto mēneša darba alga strādājošiem ar 2 apgādībā esošu personu pret iztikas minimuma patēriņa groza vērtību, %</i>	88/87	112/105

* - Iztikas minimuma patēriņa groza vērtība 2007.gada janvārī (Centrālās statistikas pārvaldes dati).

** - prognoze vidēji 2007.gadam (~9 Ls pieaugums), ņemot vērā Ekonomikas ministrijas 2007.gadā prognozējamo patēriņa cenu indeksu.

*** - prognoze vidēji 2008.gadam (~7 Ls pieaugums), ņemot vērā Ekonomikas ministrijas 2008.gadā prognozējamo patēriņa cenu indeksu.

Labklājības ministrijas viedoklis:

Inflācijas apkarošanu un 2008.gada budžeta plānošanu bez deficīta nevajadzētu veikt uz maznodrošināto rēķina, bet risinājums tam būtu nodokļu sloga samazinājums.

Minimālās mēneša darba algas paaugstināšana būtiski neietekmē inflācijas pieaugumu, tam piemērs ir 2005.gads, kad valstī minimālā mēneša darba alga netika paaugstināta, bet inflācija sasniedza 6,7%. Tas liecina par to, ka patēriņa cenas valstī straujāk tiek pielīdzinātas ES līmenim, bet minimālā atalgojuma pieaugums ir ļoti zems, izņemot 2007.gadu (33,3% pieaugums).

Nepaaugstinot minimālo mēneša darba algu, palielināsies darbaspēka emigrācija un tādējādi daudzi Latvijas uzņēmumi cietīs zaudējumus, negūstot pieejamo peļņu darbaspēka trūkuma dēļ. Papildus tam komersantiem nāksies ieguldīt līdzekļus jaunu strādnieku atrašanai un algošanai. Bez tam tautsaimniecībā kopumā ienākošā naudas plūsma, ko emigranti pārved uz Latviju, veicina inflācijas pieaugumu. Emigrācijas rezultātā tiks zaudēti līdzekļu ieguldījumi izglītībā, jo lielākoties emigrē jauni cilvēki, kuri salīdzinoši nesen ir ieguvuši izglītību Latvijā, kā arī zaudēti nodokļu maksājumi valstij, t.i., negūtie ienākumi, ko emigrants būtu varējis dot valsts tautsaimniecībai (negūtie nodokļu ieņēmumi valsts un pašvaldību budžetos).

Minimālās mēneša darba algas paaugstināšana ir nepieciešama, jo pieaug arī dažādas izmaksas, tai skaitā arī veselības aprūpes jomā.

Attiecībā uz jautājumu par darba ražīguma un darba samaksas pieauguma samērīgumu Labklājības ministrija uzskata, ka līdz 2007.gadam minimālās mēneša darba algas pieaugums bija daudz zemāks nekā darba ražīguma pieaugums (2005.gadā minimālā mēneša darba alga netika paaugstināta) un neto darba alga (atskaitīti nodokļi) neredzēja inflāciju. Tāpēc nepieciešams kompensēt iepriekšējo gadu minimālās mēneša darba algas zemo pieauguma tempu un 2008.gadā palielināt minimālo mēneša darba algu tāpat kā 2007.gadā par 33%. Šāds paaugstinājums ir nepieciešams, lai varētu realizēt koncepcijā iecerēto un nodrošinātu izlīdzinājuma panākšanu.

Aplūkojot situāciju ES kopumā, atbilstoši EUROSTAT datiem Latvijā 2006.gadā minimālā mēneša darba alga ir viena no zemākajām salīdzinājumā ar citām Eiropas Savienības (ES) dalībvalstīm, izņemot Bulgāriju un Rumāniju.

Patlaban par vienu no aktuālākajiem jautājumiem Latvijā ir kļuvusi darbaspēka migrācija. Zemā darba samaksa, tai skaitā minimālā mēneša darba alga, Latvijā ir viens no galvenajiem faktoriem, kas veicina Latvijas darbaspēka aizplūšanu, galvenokārt, uz vecajām ES dalībvalstīm, kur salīdzinoši gan darba alga, gan dzīves apstākļi ir daudz augstāki nekā Latvijā.

ESF Nacionālās programmas „Darba tirgus pētījumi” ietvaros 2005.-2006.g. tika veikts **pētījums „Darbaspēka ģeogrāfiskā mobilitāte”**. Kā liecina pētījuma iedzīvotāju aptaujas rezultāti, tad aptaujāto respondentu radnieku skaits vecumā no 15 līdz 65 gadiem, kas ārvalstīs strādā vai mācās, **sastāda ap 86 tūkstošiem**, no kuriem visvairāk ir izbraukuši uz Lielbritāniju, Īriju, Vāciju u.c. Pētījuma aptaujas rezultāti rāda, ka svarīgākie iemesli, kas veicina iedzīvotāju vēlēšanos doties strādāt uz ārvalstīm, ir:

- 1) augstāks atalgojums (84,7%);
- 2) labi darba apstākļi (30,8%);
- 3) iespēja iegūt jaunu pieredzi (25,4%).

Tādējādi var secināt, ka darbiniekus neapmierina tik zems atalgojums un tiek izdarīta izvēle par labu darbam Īrijā vai citā ES dalībvalstī, kur minimālā mēneša darba alga ir daudz lielākā apmērā nekā Latvijā. Tādēļ Latvijai būtu nepieciešams savu politiku veidot tā, lai pēc iespējas atturētu Latvijas darbaspēka aizplūšanu, tai skaitā paaugstinot minimālo mēneša darba algu.

Izvirzot mērķi – noteikt minimālo mēneša darba algu 50% apmērā no strādājošo mēneša vidējās bruto darba samaksas par iepriekšējo gadu, minimālās mēneša darba algas apmērs tuvināsies Eiropas Sociālās Hartas 4.pantā “Tiesības uz taisnīgu atalgojumu” noteiktajai normai.

Uzskatām, ka minimālās mēneša darba algas paaugstināšanas jautājums ir viens no svarīgākajiem sociāli-ekonomiskajiem jautājumiem un tas atspoguļo tautsaimniecības attīstību valstī.

Paaugstinot minimālo mēneša darba algu:

1) paaugstināsies iedzīvotāju dzīves līmenis, jo pieaugs strādājošo darba ienākumi, tātad valstij būs jātērē mazāk līdzekļu sociālās palīdzības pasākumiem un izdevumi sociālajam budžetam samazināsies;

2) pieaugs pašvaldību ienākumi;

3) palielināsies ieņēmumi valsts budžetā, jo samazināsies darba algas daļas izmaksa “aploksnēs” – darba algas daļa, par kuru netiek maksāti nodokļi.

Minimālās mēneša darba algas paaugstināšana uzlabo konkurētspēju tiem komersantiem, kuri maksā nodokļus no visas darba algas, salīdzinot ar tiem, kuri maksā nodokļus no minimālās mēneša darba algas, bet pārējo atalgojumu izsniedz “aploksnēs”.

Bez tam Labklājības ministrija risina arī nelegālās nodarbinātības samazināšanas jautājumu, jo nelegālā nodarbinātība galvenokārt negatīvi ietekmē līdzsvarotu valsts budžetu. Ievērojamus finanšu līdzekļus, kuri šobrīd netiek iekasēti valsts budžetā, varētu izmantot dažādu sociālo problēmu risināšanai, kā arī pedagogu, mediķu un citu valsts sektora darbinieku darba samaksas paaugstināšanai. Labklājības ministrija izstrādāja informatīvo ziņojumu „Par nepieciešamajiem priekšlikumiem nelegālās un neregistrētās nodarbinātības ierobežošanai” (Ministru kabineta 2006.gada 30.novembra sēdes protokollēmums Nr.62, 31§). Informatīvajā ziņojumā izteikti priekšlikumi uzlabojumiem pašreiz spēkā esošajos normatīvajos aktos, lai veicinātu nelegālās nodarbinātības samazināšanu. Tā kā cīņā ar nelegālo nodarbinātību valstī ir

nepieciešama visu iesaistīto institūciju (Finanšu, Ekonomikas, Iekšlietu ministrijas u.c.) kompleksa rīcība, saskaņā ar protokollēmumu arī Finanšu un Ekonomikas ministrijām, Īpašu uzdevumu ministra elektroniskās pārvaldes lietās sekretariātam ir noteikti uzdevumi gan saistībā ar izmaiņu veikšanu normatīvajos aktos, gan ar informācijas apmaiņas attīstību.

Valsts institūcija, kuras darbība ir tieši saistīta ar nelegālās nodarbinātības mazināšanu, ir **Valsts darba inspekcija**, kas veic pasākumus, lai nodrošinātu efektīvu valsts politikas īstenošanu darba tiesisko attiecību, darba aizsardzības un bīstamo iekārtu tehniskās uzraudzības jomā. Minimālās mēneša darba algas paaugstināšana ļaus Valsts darba inspekcijai stingrāk vērsties pret nelegālo nodarbinātību un aplokšņu algām, jo tas pastiprinās pārkāpuma nozīmīgumu – līdz ar to ļaujot izvirzīt stingrākas prasības pret negodīgiem darba devējiem.

2006.gadā Valsts darba inspekcija nelegālās nodarbinātības samazināšanas politikas īstenošanas ietvaros apsekoja 3893 komersantus un atklāja 1802 bez rakstiska darba līguma strādājošus cilvēkus, kas ir divreiz vairāk nekā 2005.gadā. (skat. 3.tabulu).

3.tabula

Komersantu apsekojumu skaits un atklāto nelegāli nodarbināto skaits

Gads	Kopējais komersantu apsekojumu skaits	Komersantu apsekojumu skaits saistībā ar nelegālo darbu	Atklāto nelegāli nodarbināto skaits (darbnieki, kuri tiek nodarbināti bez darba līguma rakstiskas noformēšanas)
2001	10120	-	254
2002	10328	-	192
2003	11001	-	477
2004	9759	823	409
2005	8111	1994	936
2006	13120	3893	1802

Datu avots: Valsts darba inspekcija

Ziņojumā nav sniegti priekšlikumi attiecībā uz ar iedzīvotāju ienākuma nodokli neapliekamā minimuma paaugstināšanu (turpmāk – neapliekamais minimums), jo tās ir nodokļu sistēmas izmaiņas (iedzīvotāju ienākuma nodokļa ieņēmumu valsts budžetā samazināšanās) un attiecas ne tikai uz minimālo mēneša darba algu, bet uz visām algām. Minimālās mēneša darba algas paaugstināšana ir izdevīgāka tieši maznodrošināto iedzīvotāju ienākumu paaugstināšanai salīdzinājumā ar neapliekamā minimuma paaugstināšanu (piemēram, paaugstinot neapliekamo minimumu no Ls 50 uz Ls 90, strādājošo minimālās mēneša neto darba algas pieaugums ir tikai Ls 10, bet paaugstinot minimālo mēneša darba algu no Ls 120 uz Ls 160 – strādājošo minimālās mēneša neto darba algas pieaugums ir Ls 27,30).

III. ESF projekta „Labklājības ministrijas pētījumi” 2006.gada pētījuma „Darba algas un to ietekmējošie faktori” rezultāti

Pētījuma dati rāda, ka aptuveni ceturtdaļa darba devēju, nosakot darba algas, ņem par pamatu neto algu. Šādas prakses analīze dažādās komersantu grupās, kā arī dati par minimālās mēneša darba algas saņēmēju skaitu ļauj izvirzīt secinājumu, ka daļa mazo privāto komersantu mēdz izvairīties no nodokļu nomaksas par saviem strādājošajiem. Grūtāk ievērot valsts nodokļu politiku ir mazajiem, īpaši mikro, komersantiem. Pēc pētnieku domām lielā mērā to nosaka likumdošanas prasību neatbilstība darba devēju iespējām ievērot attiecīgās normas, vienlaikus nodrošinot komersanta pastāvēšanas un attīstības iespējas, kas, savukārt, sekmē „aplokšņu” algu izmaksāšanu. Ir vērojama tendence, ka „aplokšņu” algas izplatītākas ir mikro un mazos komersantos, kas atrodas ārpus Rīgas, kā arī komersantos ar augstu personāla mainību. Biežāk tās tiek izmaksātas zemākā un vidējā līmeņa darbiniekiem, kā arī sezonas darbu veicējiem. Strādājošajiem, kuriem nav darba līguma, darba samaksa ir statistiski nozīmīgi mazāka nekā tiem strādājošajiem, kuriem ir darba līgums. Tādējādi strādājošais ieguvumu no daļēji samaksātiem nodokļiem sasniedz tikai tad, ja viņam ir vismaz rakstveida darba līgums. Līdz ar to apgalvojums, ka strādājošais bez darba līguma iegūst augstāku algu, ir maldinošs. Kā liecina prakse, strādājot bez darba līguma, diezgan bieži atalgojums netiek izmaksāts, vai arī izmaksāts nepilnīgi, jo darba tiesiskās attiecības ir nelegālas.

Minimālās mēneša darba algas paaugstināšana valstī ir visbūtiskākais faktors, ko darba devēji ievēro, paaugstinot zemas kvalifikācijas darbinieku atalgojumu. Darbinieka kvalifikācijas un darba produktivitātes paaugstināšanās ir būtiskāki faktori augstas un vidējās kvalifikācijas darbinieku algas pielikumam.

Lai gan minimālās mēneša darba algas paaugstināšana daļai komersantu rada nepieciešamību paaugstināt algas, tas darba devēju vērtējumā neizraisītu būtisku darbinieku skaita samazināšanu. Optimālais minimālās mēneša darba algas un neapliekamā minimuma apmērs, ko nosauc darba devēji, būtiski atšķiras no valsts noteiktā. 2006.gadā minimālā mēneša darba alga Latvijā ir 90 lati un neapliekamais minimums – 32 lati. 2006.gada sākumā notikušajā darba devēju aptaujā vairums darba devēju atbalstīja gan minimālās mēneša darba algas, gan neapliekamā minimuma paaugstināšanu. Nosaukto minimālās mēneša darba algas vērtību viduspunkts **bija 160 lati**, un neapliekamā minimuma vērtību viduspunkts – **90 lati**.

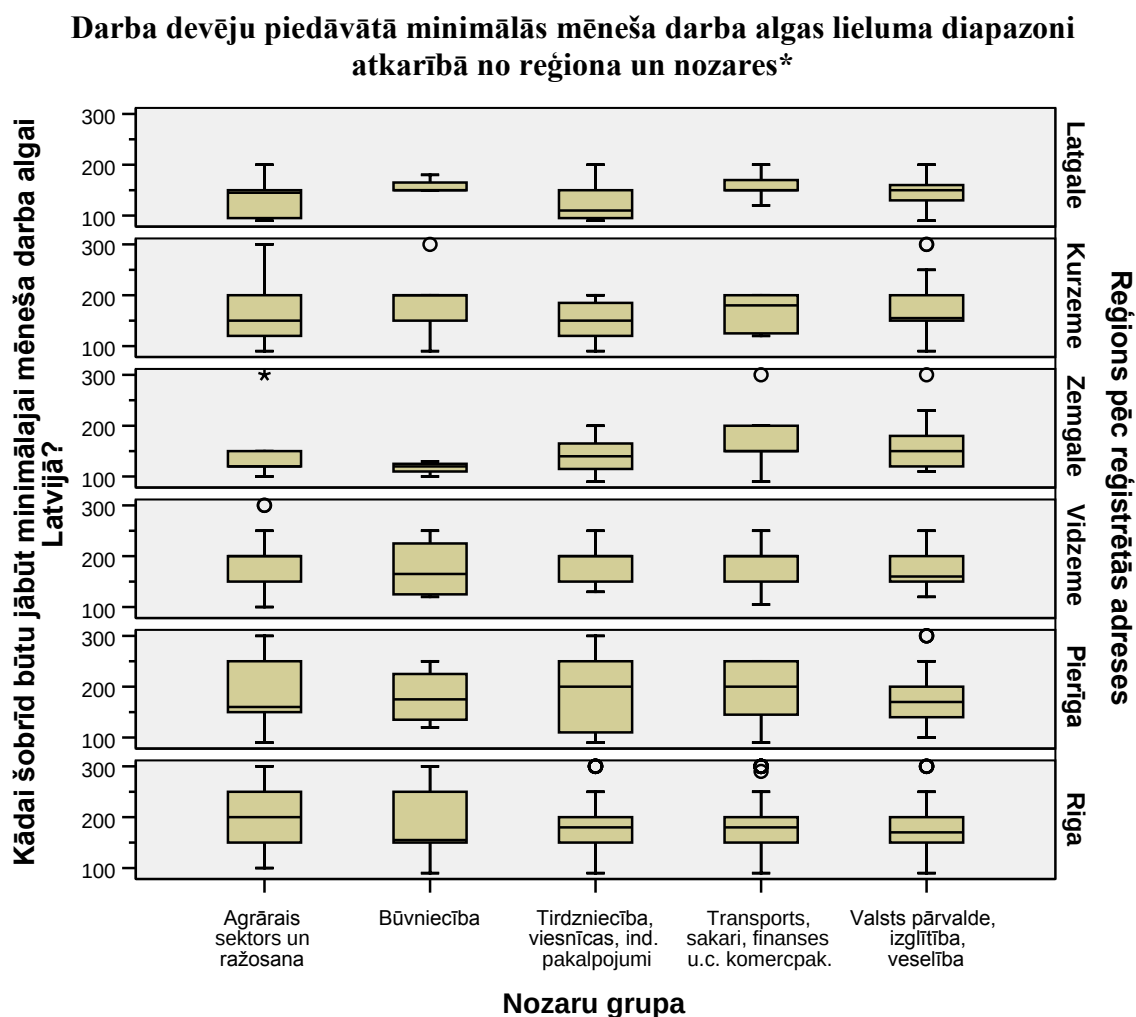
Darba devēju kvantitatīvās aptaujas rezultāti:

Darba devēju kvantitatīvās aptaujas dati rāda, ka pie Latvijas komersantiem aptuveni puse ir darbinieki, kas saņem minimālo mēneša darba algu, tomēr vairumā gadījumu to īpatsvars ir līdz 20% no kopējā darbinieku skaita. Tirdzniecības, viesnīcu, sabiedriskās ēdināšanas un individuālo pakalpojumu sektoros kopā darbinieku īpatsvars, kuri saņem minimālo mēneša darba algu, ir ievērojami lielāks. Tas ir raksturīgs arī mikro un maziem

komersantiem (līdz 19 darbiniekiem) neatkarīgi no komersanta darbības nozares.

Darba devēju kvantitatīvās aptaujas ietvaros aptuveni 90% respondentu uzskatīja, ka minimālā mēneša darba alga ir jāpaaugstina. Šiem aptaujātajiem tika lūgts nosaukt, kādai būtu jābūt minimālajai mēneša darba algai Latvijā. Vairums darba devēju nosauca summu līdz 300 latiem, kamēr atsevišķi aptaujātie nosauca ievērojami augstāku summu. Izslēdzot atbildes, kurās minimālā mēneša darba alga minēta virs 300 latiem, nosauktās minimālās mēneša darba algas mediāna (vienāds atbilžu skaits virs un zem šīs vērtības) ir **160 latī**. Nosauktās optimālās minimālās mēneša darba algas lielums un sadalījums atšķirīgām darba devēju grupām ir dažāds. 1.attēlā redzamas darba devēju atbildes par minimālo mēneša darba algu atkarībā no reģiona un komersanta darbības nozares.

1.attēls

* - Piezīme:

Katra attēlā redzamā „kastīte” un tās „aste” (vertikālā līnija, kas novilkta no „kastītes” malas uz augšu un uz leju) rāda darba devēju atbilžu amplitūdu. Jo lielāka (augstāka) ir „kastīte” un garākas tās „astes”, jo lielāka ir uzņēmēju atbilžu dažādība. Jo zemāka (šaurāka) ir „kastīte”, jo vienprātīgākas ir uzņēmēju atbildes. Horizontālā līnija „kastītes” vidū attēlo mediānu jeb viduspunktu – vērtību, virs un zem kuras ir vienāds atbilžu skaits. Mediānas skaitlisko vērtību latos nolasa attēla kreisajā pusē.

Kopumā visvienprātīgākais viedoklis par vēlamo minimālās mēneša darba algas apmēru ir Latgales darba devējiem – visās nozarēs vairums atbilžu ir tuvu mediānai. Vislielākā atbilžu dažādība ir novērota Rīgas un Pierīgas reģionos. Īpaši lielā mērā nosauktā minimālā mēneša darba alga Rīgā un Pierīgā atšķiras agrārā sektora un ražošanas, būvniecības un tirdzniecības, viesnīcu un sabiedriskās ēdināšanas, kā arī individuālo pakalpojumu nozarēs. Iespējams, ka šādas atbilžu variācijas ir atkarīgas no komersanta lieluma – Rīgā un Pierīgā atrodas daudz lielu komersantu, kuriem blakus darbojas arī mikro un mazi komersanti.

Pirms jautājuma par optimālo minimālo mēneša darba algu darba devējiem lūdza novērtēt, vai ir iespējams darbinieku skaita samazinājums, ja tiks paaugstināta minimālā mēneša darba alga. Iespējamo ietekmi darba devējiem bija jānovērtē attiecībā pret 2006.gada minimālo mēneša darba algu – 90 latiem (bruto). Darba devējam tika nosauktais minimālās mēneša darba algas paaugstināšanas apmērs par 10%, 15%, 20%, 30% vai 50%. Respondentam bija jānosauc, līdz kuram līmenim pacelta minimālā mēneša darba alga izraisītu nepieciešamību samazināt strādājošo skaitu komersantā.

Vairums komersantu (89%) pārstāvji atzina, ka aplūkotajā gadījumā būtisks strādājošo skaita samazinājums nav sagaidāms, kamēr 5% darba devēju norādīja, ka darbinieku skaits varētu samazināties. Būtiskas atšķirības reģionu, komersanta darbības nozaru un komersanta lielumu starpā nav novērotas.

IV. Minimālās mēneša darba algas paaugstināšanai nepieciešamās izmaiņas budžeta ieņēmumos un izdevumos

Saskaņā ar Centrālās statistikas pārvaldes datiem 2006.gadā strādājošo skaits, kuriem darba samaksa ir līdz un minimālās mēneša darba algas apmērā (Ls 90), bija **66,2 tūkst. cilvēku no strādājošo kopskaita jeb 8,9%**, tai skaitā privātajā sektorā – 58,7 tūkst. cilvēku (88,7%) un sabiedriskajā sektorā – 7,5 tūkst. cilvēku (11,3%).

Lai paaugstinātu minimālo mēneša darba algu no Ls 120 uz Ls 160 sākot ar 2008.gada 1.janvāri, nepieciešami papildus izdevumi budžetā – **13,3 milj. Ls**, bet papildus ieņēmumi budžetā – **67,1 milj. Ls**.

Paskaidrojam, ka tas ir aptuvens aprēķins, jo pēc Ministru kabinetā lēmuma pieņemšanas šos aprēķinus veiks Finanšu ministrija. Aprēķinos ir izmantoti Centrālās statistikas pārvaldes dati par 2006.gadu, kad valstī minimālā mēneša darba alga bija Ls 90.

Aprēķinos izmantotie dati:

- 1) No valsts budžeta finansējamo iestāžu darbinieku skaits, kuriem darba samaksa ir līdz Ls 160 (saskaņā ar Centrālās statistikas pārvaldes datiem) – 12088 cilvēki.
- 2) Darbinieku skaits veselības aprūpes valsts un pašvaldību komersantos, kuri tiek finansēti no valsts budžeta, un kuriem darba samaksa ir Ls 160, (saskaņā ar Centrālās statistikas pārvaldes datiem) – 3745 cilvēki.

3) Pagaidu sabiedriskos darbos nodarbināto skaits (arī pasākumos noteiktām personu grupām) vidēji mēnesī (saskaņā ar Nodarbinātības valsts aģentūras datiem) – 7650 cilv. un darba vadītāji pasākumos "Mērķgrupu bezdarbnieku subsidētā nodarbinātība" – 550 cilv.

3) Darbinieku skaits pārējās sabiedriskā sektora institūcijās (valsts un pašvaldību komercsabiedrībās), kuriem darba samaksa ir līdz Ls 160 (saskaņā ar Centrālās statistikas pārvaldes datiem) – 14155 cilv.

4) Darbinieku skaits privātā sektora institūcijās, kuriem darba samaksa ir līdz Ls 160 (saskaņā ar Centrālās statistikas pārvaldes datiem) – 212660 cilv.

5) Darba devēju sociālās apdrošināšanas iemaksas likme – 24,09 % un darba ņēmēju – 9 %.

Ietekme uz valsts un pašvaldību budžetiem:

(tūkst. latu)

	2008.gada 1.janvāris
1. Izmaiņas budžeta ieņēmumos	67102,9
Ieņēmumi sociālās apdrošināšanas speciālajam budžetam	39764,2
Ieņēmumi valsts pamatbudžetam (21% no iedzīvot.ienāk.nod. ieņēmumiem)	5741,1
Ieņēmumi pašvaldību budžetam (79% no iedzīvot.ienāk.nod. ieņēmumiem)	21597,6
2. Izmaiņas budžeta izdevumos	13343,5
3. Finansiālā ietekme	+53759,4
Teorētiskais kopbudžeta ienākuma pieaugums attiecas gan uz valsts speciālo budžetu, gan pašvaldību budžetu. Savukārt papildus nepieciešamais finansējums attiecas uz valsts pamatbudžetu.	

Papildus izdevumu aprēķins:

(tūkst. latu)

Kopā:	13947,4
Papildus nepieciešamais darba algas fonds kopā ar valsts obligātām soc. apdrošināšanas iemaksām (24,09%) valsts budžeta iestādēm:	7200,0
(12088 x (160 Ls: projekt.min.darba alga – 120 Ls: esoš.min.darba alga) x 1,2409) x 12 mēn.) / 1000 = 7200,0 tūkst. Ls	
Pagaidu sabiedriskiem darbiem (arī pasākumos noteiktām personu grupām) nepieciešamais papildus finansējums (Nodarbinātības valsts aģentūras dati)	2077,0
Papildus nepieciešamais darba algas fonds kopā ar valsts obligātām soc. apdrošināšanas iemaksām (24,09%) veselības aprūpes valsts un pašvaldību komersantiem, kuri tiek finansēti no valsts budžeta:	2230,6
(3745 x (160 Ls: projekt.min.darba alga – 120 Ls: esoš.min.darba alga) x 1,2409) x 12 mēn.) / 1000 = 2230,6 tūkst. Ls	
Papildus nepieciešamais finansējums Uzturlīdzekļu garantiju fonda administrācijai, lai nodrošinātu uzturlīdzekļu izmaksu bērniem atbilstoši Ministru kabineta 2003.gada 1.jūlija noteikumiem Nr.348 "Noteikumi par minimālo uzturlīdzekļu apmēru bērnam" (Bērnu un ģimenes lietu ministrijas dati)	1835,9
Papildus nepieciešamais darba algas fonds kopā ar valsts obligātām soc. apdrošināšanas iemaksām (24,09%) pašvaldību budžeta iestādēm tiek kompensēts ar iedzīvotāju ienākuma nodokļa ieņēmumu sadalījumu starp valsts budžetu un pašvaldību budžetiem procentu	

apmēra maiņu – pašvaldību budžetiem palielinājumu un valsts budžetam samazinājumu (konkrētu procentu apmēru maiņa tiks pārrunāta un saskaņota ar Latvijas Pašvaldību savienību).	
--	--

Aprēķins attiecas tikai uz tiem darbiniekiem, kuri saņem darba algu līdz Ls 160 un aprēķins ir veikts par visu gadu.

Aprēķins veikts tā dēvētajai „saspiestajai skalai”, iekļaujot darbiniekus, kuru mēnešalga nepārsniedz plānojamās minimālās mēneša darba algas apmēru. Līdz ar to, pārskatot algas arī citiem darbiniekiem, palielināsies nepieciešamā papildu finansējuma apjoms.

Galīgos aprēķinus par papildus nepieciešamo finansējumu 2008.gadā veiks atbildīgās valsts un pašvaldību institūcijas pēc tam, kad Ministru kabinetā tiks pieņemts lēmums par minimālās mēneša darba algas paaugstināšanu 2008.gadā, izvērtējot Labklājības ministrijas sniegto informatīvo ziņojumu un Finanšu ministrijas izstrādātos priekšlikumus vairākos variantos par no valsts budžeta finansējamo institūciju darbinieku mēneša darba algu skalu pārskatīšanu saistībā ar minimālās mēneša darba algas paaugstināšanu.

Ņemot vērā sekmīgu ekonomikas attīstību, kas tiek prognozēta arī 2007.gadā, kā arī minimālās mēneša darba algas paaugstināšanas ietekmi kopumā 2007.gadā, salīdzinājumā ar 2006.gadu, tiek plānots gan iedzīvotāju ienākuma nodokļa, gan valsts sociālās apdrošināšanas iemaksu pieaugums. Arī 2007.gada pirmajā mēnesī salīdzinājumā ar 2006.gada atbilstošo periodu turpinās sekmīga gan iedzīvotāju ienākuma nodokļa ieņēmumu, gan valsts sociālās apdrošināšanas iemaksu ieņēmumu pieauguma tendence. Saskaņā ar Valsts kases datiem par valsts budžeta izpildi var secināt, ka janvārī valsts kopbudžeta finansiālais pārpalikums ir 153,864 miljoni latu. Valsts konsolidētā budžeta ieņēmumi janvārī bijuši ir 360,866 miljoni latu, izdevumi – 230,412 miljoni latu, bet finansiālais pārpalikums – 130,454 miljoni latu. Valsts pamatbudžeta ieņēmumi janvārī bijuši 275,444 miljoni latu, izdevumi – 170,359 miljoni latu, bet finansiālais pārpalikums – 105,085 miljoni latu. Valsts speciālā budžeta ieņēmumi janvārī bijuši 86,799 miljoni latu, izdevumi – 61,43 miljoni latu, bet finansiālais pārpalikums – 25,369 miljoni latu. Pašvaldību konsolidētā budžeta janvāra ieņēmumi ir 86,882 miljoni latu, izdevumi ir 67,561 miljons latu, bet finansiālais pārpalikums – 19,321 miljons latu.

Ņemot vērā iepriekšminēto, var secināt, ka valsts budžeta fiskālā situācija nav pasliktinājusies un minimālās mēneša darba algas paaugstināšana ir iespējama 2008.gadā.

V. Priekšlikums

Atbilstoši koncepcijai un noteikumiem nepieciešams paaugstināt minimālo mēneša darba algu no Ls 120 uz Ls 160 sākot ar 2008.gada 1.janvāri.

Labklājības ministre	Valsts sekretāre	Par kontroli atbildīgā amatpersona	Finanšu un attīstības departamenta direktore	Eiropas un juridisko lietu departamenta direktors	Atbildīgā amatpersona
D.Staķe	B.Paševica	Z.Uzuliņa	G.Liepiņa	M.Badovskis	A.Kromāne

15.03.2007. plkst.14:48

4274

Labklājības ministrijas Darba departamenta

Darba tirgus attīstības nodaļas vecākā referente

Aina Kromāne,

Tālr. 7021519, fakss: 7021505,

E-pasts: Aina.Kromane@lm.gov.lv